

TUNTEET JA TUTKIJUUS – HENKILÖKOHTAISESTA KOKEMUKSESTA TYÖVÄLINEEKSI

KATARIINA PARHI JA MIISA TÖRÖLÄ

Toisinaan tunteet ujuttautuvat havaintoihimme silloinkin, kun haluaisimme olla viileän rationaalisia olentoja. Tutkijan on mahdollista kääntää tunnekokemuksensa voimavaraksi ja tutkimuseettiseksi työkaluksi. Ensimmäinen on ymmärrettävä, mikä rooli tunteilla on tutkimuksessa ja missä määrin niiden voi antaa tempaista mukaansa.

Tutkijan asema ja vuorovaikutuksellisuus tutkittavaan kohteeseen vaihtelevat tieteenaloittain. Tutkimuseettisen ajattelun perimmäinen tarkoitus on tutkimuksen tekoon liittyvien – tutkimuskohteena tai muuten tutkimukseen osallistuvien – ihmisten oikeudenmukainen kohtelu. Tarkastelemme tässä puheen-vuorossa, millaisia eettisiä työvälineitä oma pohjakoulutuksemme ja tekemisen kautta karttunut kokemuksemme on antanut meille historian ja sosiologian alan tutkijoina. Keskitymme erityisesti tutkijan tunnereaktioiden prosessoinnin merkitykseen tutkimuseetiikan kannalta. Pohdimme myös, missä määrin ja miten tutkijan tunnereaktioista tulisi keskustella, ja mitä kestävä eettinen ajattelu mielestämme on. Keskeinen ajatuksemme on, että tutkijan tunteiden prosessointi luo vahvempaa pohjaa eettiselle tutkimukselle.

Tunteet ja tutkimusperinteet

Tunteet eivät toki ole tutkimuksessa ennestään näkymätön ilmiö. Yhteiskuntatieteiden alalla tutkimusprosessiin liittyvät tutkijan tunteiden itse-tarkastelu ja tunnettyö sijoittuvat refleksiivisyyden käsitteen alle, jolla tarkoitetaan pohdintaa tutkijan positiosta tutkimuskohteeseensa nähden ja siten tutkijan vaikutuksesta tutkimusprosessiin. Refleksiivinen tutkimusote sisältää tutkijan oman ajattelun perusteiden ja olettamusten kyseenalaistamista, jolloin tunteet ja kokemukset voidaan ottaa tutkimukselliseksi työkaluksi (Högbacka ja Aaltonen 2015, 9, 12–15). Refleksiivisyys liitetään useimmiten laadullisiin tutkimusmenetelmiin, jolloin esimerkiksi haastatteleamalla tai havainnointimenetelmällä kerättyyn aineistoon sisältyy välittömän vuorovaikutuksen elementtejä tutkimuskohteiden kanssa (Aaltonen ja Högbacka 2015; Dickson-Swift, Liamputtong ja James 2018).

Poikkiuskonnollisuutta havainnointimenetelmän avulla tutkinut Johanna Lindh (2015) tuo esille näkemyksensä siitä, että tutkijan tunteet liittyvät kiinteästi tutkimusprosessin aikaiseen oppimiseen: omien tunteiden tunnistaminen ja käsittely on osa tutkimuksen aikana tapahtuvaa tutkimuskohteen ymmärtämistä. Huono-osaisessa asemassa elävien henkilöiden elämää tutkinut Kirsi Nousiainen (2015) korostaa haastattelutilanteessa olevan kyse kahden ihmisen kohtaamisesta,

jolloin tutkijana joutuu kokemaan ja käsittelemään muun muassa surun tunteita aineistonkeruun myötä. Hänen kokemansa tunnetilat ovat autta- neet häntä ymmärtämään haastateltavien koke- muksien lisäksi paremmin sitä, minkälainen ta- rina haastattelijalle kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta.

Jää usein yksittäisen tutkijan omalle vastuulle selvittää, mitä ja kuinka paljon reflektioprosessista tulisi raportoida, ettei se peitä alleen itse tut- kimuksen tieteellisen tiedon tuottamisen tarkoi- tusta. Tutkimuksen lukijaa ei sinällään kiinnosta tutkijan henkilökohtaiset tuntemukset tai hänen kokemuksensa tutkimusprosessin aikana, vaan tä- män refleksiivisyyden pitäisi olla kirjoitettu auki hienovaraisesti korostaen sen merkitystä tutkijan tekemiin valintoihin ja tulkintaan (ks. Högbacka ja Aaltonen 2015, 9–17). Tunteet, niin myönteis- set kuin kielteisetkin, on käytävä läpi, jotta tut- kimuksen merkitys todella avautuu ja jotta tutki- ja tiedostaa rajan yksityisen ja henkilökohtaisella tasolla käytävän tunnekokemuksen sekä tutkimus- ssa viestitettävän tunnekokemuksen välillä. Erehtyminen luulemaan omien tunteiden ja koke- musten olevan tietoa ”miltä toisesta tuntuu” vi- nouuttaa tutkimuksen analyysia ja tuloksia (ks. Bar- clay 2018, 468; Smyth ja Mitchell 2008, 450).

Historiatieteiden lähtökohtana on olla läh- dekriittinen eli suhtautua kriittisesti ja analyyt- tisesti historiallisiin aineistoihin. Karioidusti todettuna tutkija on seula, jonka työn myötä men- neisyys järjestyy ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi syy- ja seuraussuhteineen. Tutkijan kaikki- voipaista rationaalisuutta toki kyseenalaistetaan (ks. mm. Parhi 2018, 51). Historiantutkimuksessa tunteet ovat olleet tapetilla erityisesti tutkimus- kohteena. Tunteiden historiaa tutkinut Tuomas Tepora on pohtinut, että suosiota on ollut jopa sii- nä määrin, että saattaa seurata vastareaktio, jos- sa korostetaan jälleen viileää rationaalisuutta ja ihannoidaan tunnekontrollia. Tepora itse korostaa tunteiden historian merkitystä mahdollisuutena saada tutkija esittämään uudenlaisia kysymyksiä lähteille sekä varsinaisen tunnehistorian avulla että tarkastelemalla omia tunteitaan (Tepora 2018, 72– 88).

Joillekin historioitsijoille tunteet ovat tär- keitä metodologisista syistä. Historioitsija Mona

Gleasonin mukaan tutkimusta tehdessä tulisi osata käyttää mielikuvitusta ja hyödyntää empatian tunnetta tulosten saavuttamiseksi (Gleason 2016, 446–459). Maarit Leskelä-Kärki puolestaan korostaa, että on mahdotonta tuntea samoja tunteita kuin tutkimuskohde. Hänen mukaansa on merkityksellistä pyrkiä ymmärtämään tutkimuskohdetta hänen oman aikansa ympäristössä ja tehdä hänen elämänsä näkyväksi (Leskelä-Kärki 2005, 323). Samaistumisen kokemukset ja muut tunnereaktiot voivat kuitenkin edesauttaa merkittäviä havaintoja. Ne voivat myös auttaa tulkitsemaan, millaisia tunteita on läpikäyty vaikkapa tutkimuskohteen lähipiirissä. Antropologian alalla tunnetussa esimerkissä tutkija Renato Rosaldo on korostanut, kuinka vasta hänen vaimonsa kuolema sai hänet ymmärtämään, mitä Filippiineillä elävien ilongotien kokema surun myötä syntynyt raivo oli. Yllättävä kuolema toi hänet lähemmäs ilongotien kokemaa tarvetta pääkallonmetsästyksen (Rosaldo 2007, 219–227).

Historioitsija Carolyn Steedman kuvaa yleisemmällä tasolla menneisyyden tutkijaa lukijaksi, jolle teksti ei ole tarkoitettu. Tutkija muodostaa intiimin suhteen tutkimuskohteeseensa ja käy aineistoa lukiessaan läpi tunnekokemuksia, mutta on olennaista erottaa, että tutkijan kuvaama ja tulkitsema menneisyys on eri kuin tutkimuskohteen kokema todellisuus (Steedman 2008). Ei ole olemassa yksiselitteistä ohjeistusta, kuinka etäiseksi tai läheiseksi tutkija voi kokea suhteen tutkimuskohteeseensa. Suhtautumisella on kuitenkin tutkimukseen heijastuvia vaikutuksia.

Ammatillisen ja yksityisen välimaastossa

Tutkimusta ohjaavat sekä lainsäädännölliset rajoitukset että erinäiset eettiset ohjeistukset, mutta lisäksi on paljon sellaista, mihin ei ole yksiselitteistä tutkimuseettistä ohjeistusta. Tutkimustyössä nousevien tunteiden tunnistaminen ja käsittely kuuluvat niihin. Keräsimme väitöskirja-aineistomme ensisijaisesti potilasasiakirjoiksi luokitelluista lähteistä, joiden alkuperäinen tarkoitus on ollut kuvata aineistojen ”päähenkilöiden” mielen häiriöitä tai sairauksia. Aineiston poiminnassa yhteistä kummassakin tutkimuksessa oli perehtyä lainvastaisesti tai poikkeavasti käyttäytyneen henkilön elämänkulkuun tai -tapahtumiin siten kuin se tuli

sairaalahenkilökunnan kokoamissa teksteissä ilmi.

Oman oppiaineemme tutkimusperinteet ovat ohjanneet suhtautumistamme tutkijan aseoitumiseen tutkimuskohteeseen nähden. Sosiologian tutkijan sijoittuminen tutkimusalueelle, eli samaan yhteiskuntaan tutkimuskohteensa kanssa, tuodaan esille heti opiskelun alkutaipaleella. Näin jälkikäteen reflektoiden (!) reflektiivisyys tuli tuuksi lähinnä välineisiin ja aineistoihin kohdistuvana asiana: tutkimusmenetelmien tuntemukseen kuuluu ymmärtää, millaista tietoa eri menetelmillä on mahdollista saada. Yhteiskuntatieteellinen tutkimusetiikka omana alanaan on huomattavasti nuorempaa kuin lääketieteen etiikka (Kitchener ja Kitchener 2009, 5). Suomessa yliopistojen järjestelmällinen ihmistieteiden tutkimuseettinen ennakoarviointi on kehittynyt vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana. Käytännössä tämä on tarkoittanut omatoimista lääketieteellisen etiikan soveltamista ja moraalista pohdintaa omista valinnoista tutkimusprosessin aikana.

Valinta soveltaa väitöskirjatutkimuksessa määrällisiä menetelmiä on korostanut näennäisen etäistä asemaa tutkijana. Aineiston henkilöiden kohtaaminen pelkästään paperilla ja lopulta numeraalisessa muodossa on kuitenkin helpottanut ymmärtämään, ettei kyse ole tutkijan ja tutkimuskohteen välisestä yhteisymmärryksestä, vaan henkilökohtaisista tunnereaktioista (empaattisesta kohtaamisesta ja ylitulkinnasta, ks. Smyth ja Mitchell 2008). Määrällisillä menetelmillä tuntuu olevan edelleen erikoisen positivistinen leima, jolloin tunteiden käsittelyä tai olemassaoloa ei mielletä ammattitaidon merkiksi, eikä keskustelu esimerkiksi seminaaritilanteessa koskaan koskettanut kyseessä olevaa aihetta (paradigmaerojen yhteydestä käsitykseen tutkijan tunteista, ks. Dickson-Swift, Liamputtong ja James 2008, 75).

Historiantutkimuksessa tutkija nähdään sosiologian tapaan kriittisessä valossa laadullisen analyyysin tekijänä. Tutkimustuloksiin suhtaudutaan varsinkin historianfilosofian alalla varsin pisteliäästi ja tulkintojen todenmukaisuutta epäilevästi. Keskustelua herättää esimerkiksi presentismi, tutkijan nykypäivän sävyttämä tulkinta menneisyydestä. Tutkijan tunteisiin liittyen löytyisi kuitenkin varmasti vielä paljon toistaiseksi sanoittamatonta.

Ennen tutkimuksen aloittamista ymmärrimme, että arkaluonteinen aihe saattaisi herättää tunteita. Kummallekin meistä oli ennen aineistonkeruun aloitusta selvää, millaista tietoa asiakirjoista on tarkoitus kerätä ja tuottaa. Aineistonkeruuvaiheen tunnekokemusten henkilökohtaisuus ja voimakkuus tulivat kuitenkin yllätyksenä. Ennen kaikkea potilasaineiston potilaisiin ja heidän ongelmiinsa samaistumisen kokemukset, muun muassa yksinäisyyteen, eristäytyneisyyteen ja aggressiivisuuteen sekä yleisemmin toimintatapoihin ihmissuhteissa, toivat aineiston iholle ja aika ajoittain uniin.

Koimme omien tunteiden läpikäymisen olevan edellytys työn jatkumiselle. Tiivistetysti avaten työskentelyn lomassa nousseet tuntemukset sisälsivät pääasiallisesti surun, samaistumisen, synkkyuden ja turhautumisen tunteita. Tutkimuksen tekoon liittyi myös noloja tunteita, kuten aineistoon liittyvää huvittuneisuutta. Nämä tunteet koimme jälkikäteen kiusallisiksi ja hieman häpeällisiksikin. Koemme kuitenkin merkitykselliseksi korostaa, että tutkija saa tuntea, eivätkä tunteet itsessään ole väärää. Ruthellen Josselson on kääntänyt tutkimustyössään kokemansa häpeän, syyllisyyden, kauhun ja kiusaantuneisuuden tunteet positiivisiksi toteamalla, että ne voivat osoittaa tutkijan kunnioitusta tutkimukseen osallistunutta kohtaan (Josselson 2005, 292–305).

Kunnioitus tutkimuksen kohdetta kohtaan on solmukohta tutkijan tunteiden ja kestävä tutkimuseettisen ajattelun välillä. Historioitsija Katie Barclay (2018, 464–465) tuo esille tutkijan tunteiden merkityksen eettisenä sitoumuksena tutkimuskohteelleen. Ajatus historiantutkijan roolista ennemminkin subjektiivisena tulkitsijana kuin objektiivisena havainnoijana korostaa tutkijan eettistä velvollisuutta nostaa tutkimuskohteensa ääni kuuluviin. Tämä resonoi refleksiivisyyden käsitteeseen sisäänrakennetun tutkijan ja tutkimuksen objektiivisuuden kyseenalaistamisen kanssa. Edelleen Barclay (2018, 467) kuvaa ”suremista” (engl. *mourning*) tunteellis-älyllisenä prosessina, johon liittyy suhteen rakentaminen ja sen purkaminen ilman toisen ihmisen varsinaista läsnäoloa. Tunteikkaiden mielikuvien ja materiaalistien jäänteiden kautta tutkija pyrkii ymmärtämään myös itseään ja kollektiivista minuutta. Barclayn (2018, 468)

mukaan kysymys ei kuulu, mitkä tunteet ovat sallittuja tai sopivia, vaan millainen eettinen velvollisuus meillä on tutkijoina aineiston herättämiin tunteisiin.

Tunteiden käsittely tukena tutkimuseettisiin valintoihin

Keskeinen hyöty tunteiden käsittelystä on tutkimuksen kannalta se, että tutkimuseettinen ajattelu kehittyy teknisestä, lainsäädännöllisten seikkojen raamittamista valinnoista sisäistetyksi. Sisäistetty tutkimuseettinen ajattelu auttaa paitsi havaitsemaan ja tiedostamaan tutkimuseettisiä ongelmakohtia myös miettimään niihin ratkaisuja.

Ihmistieteisiin luettavien tutkimusten eettiset periaatteet jakautuvat Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) mukaisesti kolmeen osa-alueeseen: tutkittavan itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava, vahingoittamista on vältettävä sekä yksityisyys ja tietosuojat on turvattava. Potilasaineiston tutkimuksessa itsemääräämisoikeutta tulee loukanneeksi tahattomasti, esimerkiksi siksi, ettei joidenkin aineistojen käyttö edellytä tutkimusperustelun vuoksi lupaa tutkimuskohteelta. Lääketieteelliset dokumentit ovat monella tapaa arkaluonteista tietoa. Vaikka aineistojen väärinkäyttö on pyritty minimoimaan lainsäädännöllä, korostuvat tutkimuseettiset valinnat entisestään. Tutkittavalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen, kuinka häntä tulkitaan.

Vahingoittamisen välttäminen koskee tutkimuskohdetta, mutta sen voi jossain määrin laajentaa käsittämään myös tutkimustulosten vastaanottajat. Tutkimuksessa mahdollisia haittoja voi tulla erityisesti aineiston keruuvaiheessa, jos suhtautuminen aineiston takana oleviin henkilöihin on ylimalkaista tai negatiivisesti tai muuten tunneperäisesti asennoitunutta. Se voi vinouttaa aineistoa ja siten myös analyysien kautta saatavia tuloksia. Tunneperäinen, suodattamaton viestintä saattaa vaikuttaa myös viestin vastaanottajaan, joka saattaa kokea tutkimusaiheen itselleen läheiseksi. Mikäli viestitään tunneperäisesti sensitiivisestä aiheesta, esimerkiksi sairaudesta tai siihen liittyneestä rikoksesta, saattavat viestinnän vaikutukset ulottua paitsi muihin mielenterveysongelmista kärsiviin myös rikoksen uhreihin ja heidän omaisiinsa. Harmittomammassa tapauk-

sisä tunneperäiset heitot konferensseissa tai yleisötilaisuuksissa saattavat herättää kummastusta ja ammattitaidon kyseenalaistamista. Vaikkei tutkimus herättäisi erityisiä tunnereaktioita itse tutkijassa, oma turtuneisuus, tottuminen, torjunta tai tunteiden merkityksen vähättely eivät riitä perusteiksi tunnetason unohtamiselle: tutkimusaihe ja -tulokset saattavat herättää voimakkaitakin reaktioita vastaanottavassa yleisössä.

Historioitsija Kirsi Vainio-Korhonen on pohjinnut erityisesti yksityisyyden ja tietosuojan merkitystä arkistomateriaaleihin liittyvässä tutkimuksessa. Vainio-Korhonen korostaa arvon antamista arkistomateriaaleille ja niissä kuvatuille ihmisille (Vainio-Korhonen 2018). Tutkimuksen tekoon liittyy pohdiskelu, miksi tutkimusta tekee, miksi ja miten hyödyntää arkaluonteista tutkimusmateriaalia sekä mitä on tarpeellista jakaa muille. Näitä kysymyksiä tulisi käydä läpi viimeistään silloin, kun harkitsee tutkimustulosten julkaisemista. Räväkät esimerkit aineistoista voivat avata tutkittua aihetta nopeasti lukijalle; toisinaan ne taas kertovat enemmän tutkijan tunnereaktiosta eivätkä niinkään edusta kattavasti aihetta.

Luontevaksi osaksi tutkimusta

Vasta tutkijanuransa alkutaipaleella olevat voivat hyötyä tiedosta, että aiheesta riippumatta tutkija joutuu todennäköisesti käymään tunnetasolla läpi tematiikan, jota tutkii. Osalle toteamus voi olla itsestäänselvyys, mutta oman kokemuksemme perusteella painotamme, että oman jaksamisen arviointia on hyvä tehdä jo aihetta valitessa. Tunteiden intensiivisyys aineistonkäsittelyvaiheessa on auttanut oivaltamaan, että tutkimusaiheen valinnassa kannattaa pyrkiä punnitsemaan myös, millaisten aineiston herättämien ajatusten kanssa on valmis tulemaan toimeen. Vältettävät aiheet lienevät hyvin yksilöllisiä, sillä pelkästään aiheen rankkuus tai tunteita herättävyys ei ole syy valita toisin. Parhaimmillaan sukellus haastaviin aiheisiin lisää myös syvyyttä omaan itsetuntemukseen. Liian tunneperäinen tai henkilökohtainen suhtautuminen aihepiiriin voi toisaalta olla syy harkita toista tutkimusaihetta, koska sukeltamisen soisi päättyvän vielä pinnalle nousemiseen. Omassa tutkimuksessamme kykenimme keskittymään tutkimuksellisiin tavoitteisiimme myös intensiivisten

tunnekokemusten aikana, eikä aineistonkeruun myötä syntynyt tietoisuus ihmiselämän kurjista puolista koskaan käynyt ylivoimaiseksi henkilökohtaisessa elämässä. Tässä meitä tuki oman työn tietoinen rajaus ja luotettavat henkilökontaktit, joiden kanssa omia tuntemuksia pystyi tavalla tai toisella prosessoimaan.

Aineistonkeruun ollessa intensiivistä saattaa tuntua siltä kuin tutkimus olisi salainen taakka, josta ei voi puhua. Jotta tuntemus menisi ohi, on tärkeää löytää tapoja jakaa ajatuksiaan silloin, kun tunteet ovat vielä liian henkilökohtaisia yleisemmin jaettaviksi. Turvallinen ja luotettava ihmiskontakti voi auttaa työstämään henkilökohtaisia tunteita etäisemmiksi ja rationaalisemmiksi. Aikanaan intiimiltä tuntuvat reaktiot muuttuvat helpommin käsiteltäviksi ja arkisiksi, osaksi työtä. Tunteiden tunnistamiseen ja käsittelyyn harjaantuminen tapahtuu väistämättä osittain kokemuksen kautta. Matalan kynnyksen keinoja tunteiden käsittelyyn voivat olla niin tutkimuspäiväkirja kuin luottamukselliset keskustelut jonkun kanssa, tarvittaessa myös työnohjaus tai terapia.

Ihanteellisessa tilanteessa tutkimusyhteisöissä olisi tilaisuus keskusteluun tutkijuuteen liittyvistä kokemuksista erityisesti alkuvaiheen tutkijoiden kanssa, joilla ei vielä ole kokeneen kollegan kaltaisesti mahdollista hyödyntää työn kautta syntyneitä käytänteitä ja verkostoja. Mahdollisuuksia keskustella erilaisissa tutkijoiden ryhmissä on tarjolla vaihtelevasti eri yliopistoissa ja joissakin projekteissa tilanteiden purku suunnitellaan osaksi työtä. Esimerkiksi lasten kaltoinkohteluun keskittyneessä, haastatteluihin perustuneessa raportissa hyödynnettiin työparimenetelmää. Kun haastattelut tehtiin pareittain, oli tapaamisten jälkeen joku, jonka kanssa käydä luontevasti läpi haastattelutilanteen herättämiä tunteita (Hytönen ym. 2016, 17–19). Mahdolliset tutkijan henkilökohtaisista tunnekokemuksista kumpuavat tulkinnalliset väristymät tai ammatilliset rajanylitykset ovat pitkälti ehkäistävissä, kun niihin kiinnitetään työprosessissa huomiota. Olennainen kysymys onkin, onko tunnetyölle ja sen tukemiselle aikaa ja resursseja, ja kuka siitä vastaa.

Kirjallisuus

Aaltonen, Sanna ja Högbäck, Riitta. 2015. *Umpikujasta oivallukseen:*

Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura

Barclay, Katie 2018. Falling in Love with the Dead. *Rethinking History* 22 (4), 459–473.

Dickson-Swift, Virginia, Liamputtong, Pranee ja James, Erica 2008. *Undertaking Sensitive Research in the Health and Social Sciences: Managing Boundaries, Emotions and Risks*. Cambridge University Press.

Gleason, Mona 2016. Avoiding the Agency Trap: Caveats for Historians of Children, Youth, and Education. *History of Education* 45 (4), 446–459.

Hytönen, Kirsi-Maria, Malinen, Antti, Salenius, Paula, Haikari, Janne, Markkola, Pirjo, Kuronen, Marjo ja Koivisto, Johanna 2016. *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohdeltu 1937–1983*. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74821/Rap_2016_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Högbacka, Riitta ja Aaltonen, Sanna 2015. Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen: Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (toim. Sanna Aaltonen ja Riitta Högbacka). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 9–31.

Josselson, Ruthellen 2005. Nimeämistä, tunkeilua, vallankäyttöä? Toisten elämän kirjoittamisesta. Teoksessa *Tutkija kertojana: Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen* (toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen ja Tuija Saresma). Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 292–305.

Kitchener, Karen Strohm ja Kitchener, Richard F. 2008. Social Science Research Ethics. Historical and Philosophical Issues. Teoksessa *The Handbook of Social Research Ethics* (toim. Donna M. Mertens ja Pauline E. Ginsberg). Sage, 5–22.

Leskelä-Kärki, Maarit 2005. Tutkija ja kolme sisarta: Polkuja henkilökohtaiseen historian tutkimukseen. Teoksessa *Tutkija kertojana: Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen* (toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen ja Tuija Saresma). Nykykulttuurin tutkimuskeskus.

Lindh, Johanna 2015. Antropologin refleksiivisyys tutkijan oppimisena. Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen: Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (toim. Sanna Aaltonen ja Riitta Högbacka). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 35–60.

Nousiainen, Kirsi 2015. Narratiivinen haastattelu performanssina tuetun asumisen yksikössä. Kun päihdeongelma ja mielen sairaus ovat osallisina näyttämöllä. Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen: Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (toim. Sanna Aaltonen ja Riitta Högbacka). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 62–88.

Parhi, Katariina 2018. *Born to Be Deviant: Histories of the Diagnosis of Psychopathy in Finland*. Acta Universitatis Ouluensis. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526219431>

Rosaldo, Renato 2007. Grief and a Headhunter's Rage: On the Cultural Force of Emotions. Teoksessa *The Emotions: A Cultural Reader* (toim. Helena Wulff). Berg, 219–227.

Smyth, Lisa ja Mitchell, Claire 2008. Researching Conservative Groups: Rapport and Understanding Across Moral and Political Boundaries. *International Journal of Social Research Methodology* 11 (5), 441–452.

Steedman, Carolyn 2008. Intimacy in Research. *History of the Human Sciences* 21 (4), 17–33.

Tepora, Tuomas 2018. Kiihkeä historia: Tunteet historian tutkimuksessa. Teoksessa *Menneisyyden rakentajat: Teoriat historian tutkimuksessa* (toim. Matti Hannikainen, Mirkka Danielsbacka ja Tuomas Tepora). Gaudeamus, 72–88.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. *TENKin ohjeet ja suosituks*. <https://www.tenk.fi/fi/tenkin-ohjeistot>

Vainio-Korhonen, Kirsi 2018. Historiantutkimus, vastuullisuus ja tietosuojat. *Tieteessä Tapahtuu* 4/2018, 3–7.

Katariina Parhi on filosofian tohtori ja työskentelee Suomen Akatemian rahoittamassa LIVES-projektissa. Hänen tieteenhistoriallinen väitöskirjansa pohjautuu psykopatiadiagnosin saaneiden potilaiden arkistoaineistoihin. Aihetta jatkava tietokirja *Sopeutumattomat – Psykopatian historia Suomessa* (Siltala) julkaistiin elokuussa 2019. Miisa Törölä on yhteiskuntatieteiden tohtori ja työskentelee tutkijana Itä-Suomen yliopistossa. Hän on käyttänyt sosiologian alaan sijoittuvan väitöskirjatutkimuksensa aineiston lähteistönä muun muassa 2000-luvulla laadittuja mielentilatutkimusraportteja.

TENKIN OHJE PÄIVITTYY

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) julkaisi vuonna 2009 kansallisen ohjeen humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettisistä periaatteista sekä ehdotuksen eettisen ennakoarvioinnin järjestämisestä. Ohjeeseen ovat sitoutuneet lähes kaikki näillä tieteenaloilla toimivat korkeakoulut sekä tutkimuslaitokset Suomessa. Nyt ohje on päivitetty ja julkaistu.

Uudistustyö tehtiin yhteistyössä tiedeyhteisön kanssa. Ensimmäisen osan luonnos julkaistiin TENKin sivuilla toukokuussa 2018 ja halukkailla oli mahdollisuus kommentoida sitä. Joulukuussa 2018 kommenttien perusteella muokatusta luonnoksesta pyydettiin lausunnot kaikilta yliopistoilta, ammattikorkeakouluilta, tutkimuslaitoksilta ja muilta vuoden 2009 ohjeen allekirjoittaneilta tahoilta sekä keskeisiltä sidosryhmiltä. Lisäksi TENK järjesti ohjeen luonnoksesta keskustelutalouksia eettisille toimikunnille ja tiedeyhteisölle laajemmin.

TENKin ohje ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa” astuu voimaan 1.10.2019. Ohjeen käyttöönotto edellyttää organisaatiolta uutta sitoutumista ohjeeseen. Ohje ja sitoutumislomake ovat ladattavissa verkkosivuilta <https://www.tenk.fi/>.